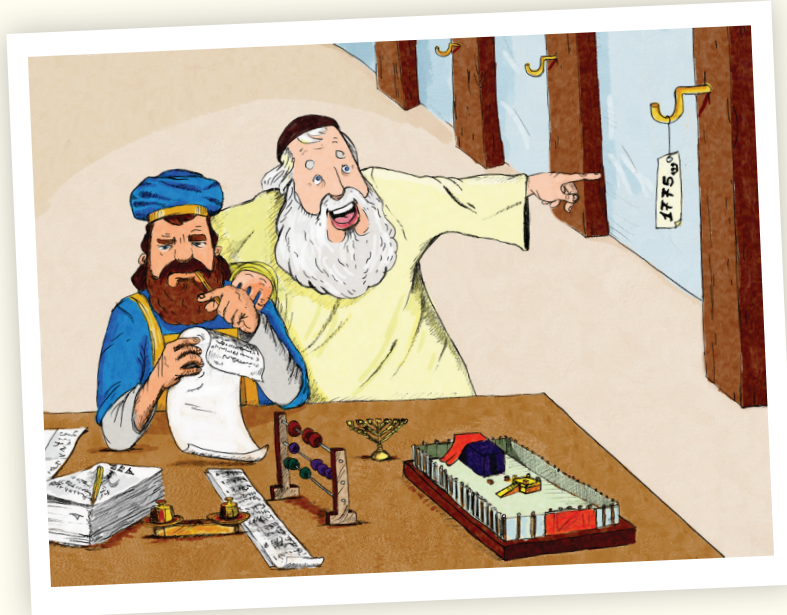

אלה פקודי המשכן

"אלה פקודי המשכן מעשרת אשר פקד על פי משה" (שמות לח כא)¹

שמות רבה פרשה נא, סימנים א, ב, ו

"אלה פקודי המשכן" - כך פתח ר' תנחומא בר אבא: "איש אמונות רב ברכות" (משלי כח כ) - זה משה שנעשה גזבר על מלאכת המשכן. שנו רבותינו: "אין ממנין שררה על הצבור בממון פחות משנים"². והרי אתה מוצא שהיה משה גזבר לעצמו! ... אלא אע"פ שהיה משה גזבר לעצמו הוא קורא לאחרים ומחשב על ידיהם, שנאמר: "אלה פקודי המשכן אשר פקד על פי משה". "אשר פקד משה" לא כתוב כאן, אלא: "אשר פקד על פי משה" - ע"י משה, "ביד איתמר בן אהרן הכהן". עליו נאמר: "ולא יחשבו את האנשים אשר יתנו את הכסף על ידם לעושי המלאכה כי באמונה הם עושים" (מלכים ב יב טז)³. "ולא יחשבו את

1. אנו עומדים בפרשה הרביעית (החמישית) הדנה במלאכת משכן ומסכמת את בנייתו ואת ספר שמות כולו. הפרשה פותחת ב"אלה פקודי המשכן" שהוא מתן דין וחשבון כספי "לאן הלך הכסף". כפי שאומר רש"י: "בפרשה זו נמנו כל משקלי נדבת המשכן, לכסף ולזהב ולנחשת" ורשב"ם: "חשבון הכסף והזהב והנחושת". וכך גם בתרגום אונקלוס ותרגום יונתן. אבל ספורנו וכך גם כנראה רמב"ן לא הלכו בדרך זו וקשרו את ה"פקודים" ישירות לכלים ולחלקי המשכן: פירוט מצאי הכלים. ואנו נלך בדרך של רש"י ורשב"ם, היא דרך המדרש, שמדובר כאן בחשבון כספי. איפה הכסף?

2. משנה מסכת שקלים פרק ה משנה ב: "אין פוחתין משלשה גזברין ומשבעה אמרכלין ואין עושין שררה על הציבור בממון פחות משנים חוץ מן אחיה שעל חולי מעיים ואלעזר שעל הפרכות שאותן קיבלו רוב הצבור עליהן". ובמסכת בבא בתרא ח ע"ב: "תנו רבנן: קופה של צדקה נגבית בשנים ומתחלקת בשלשה, נגבית בשנים - שאין עושים שררות על הצבור פחות משנים, ומתחלקת בשלשה - כדיני ממונות". ובהמשך שם: "גבאי צדקה אינם רשאים לפרוש זה מזה". אבל משמע שאם האדם אמין במיוחד, מאמינים גם לאחד. כך במשנה בשקלים לעיל. וברמב"ם הלכות מתנות עניים ט ה: "הקופה אינה נגבית אלא בשניים... ומותר להאמין לאחד המעות של קופה". ובשו"ע יורה דעה רנו ג: "הקופה אינה נגבית בפחות משנים ... אבל לאחר שנגבית, אחד נאמן עליה להיות גזבר". אבל זה רק לעניין הגבייה וניהול הקופה השוטף. אבל לא לחלוקה, להחלטה למי נותנים. נאמנות זו של אחד חשובה להבנת המדרש. וכאן באמת מדובר ב"ניהול הכספי" ובמתן דו"ח מה עשו עם הכסף. (האם יש כאן חלוקה?)

3. פסוק מתוך ההפטרה של שבת שקלים (בדק הבית של אישיו). בשנים מעוברות (כמו בשנת תש"ס בה כתבנו לראשונה דברים אלה) יש, לעיתים קרובות, רצף של דיון בשקלים ותרומות כספים לאורך שלוש פרשיות סמוכות: כי תשא, ויקהל (שקלים), פקודי.

האנשים" - זה דורו של יואש שהיו עושין באמונה⁴

שנו רבותינו: "מי שהיה נכנס לתרום את הלשכה לא היה נכנס לא בפרגוד חפות ולא באנפליא, שאם יעשיר יאמרו מתרומת הלשכה העשיר. שאדם צריך לצאת ידי הבריות כדרך שהוא צריך לצאת ידי המקום שנאמר: "והייתם נקיים מה' ומישראל" (במדבר לב כב).⁵ ומשה היה גזבר לעצמו על מלאכת המשכן! אלא בשעה שא"ל הקב"ה למשה שיעשה המשכן, מיד: "ויבואו כל איש אשר נשאו לבו וגו'". לכמה ימים הביאו כל הנדבה? א"ר יוחנן: לשני בקרים הביאו והותר, שנאמר: "והמלאכה הייתה דים לכל המלאכה לעשות אותה והותר". נכנס משה אצל בצלאל, ראה שהותר מן המשכן. אמר לפני הקב"ה: ריבון העולם, עשינו את מלאכת המשכן והותרנו. מה נעשה בנותר? אמר לו: לך ועשה בהם משכן לעדות. הלך משה ועשה בהן. כיון שבא ליתן חשבון אמר להם: כך וכך יצא למשכן וביתר עשיתי משכן לעדות. הוי: "אלה פקודי המשכן משכן העדות".⁶

כל מה שהיו עושין, עושין על פי משה. שנאמר: "אשר פקד על פי משה". וכל מה שהיה משה עושה, היה עושה על ידי אחרים. שנאמר: "עבודת הלויים ביד איתמר בן אהרן הכהן". לא עשה,⁷ אלא משנגמרה מלאכת המשכן, אמר להם: בואו ואני עושה לפניכם חשבון. אמר להם משה: "אלה פקודי המשכן" - כך וכך יצא על המשכן. עד שהוא יושב ומחשב, שכח אלף ושבעה מאות וחמישה ושבעים שקל, מה שעשה ווים לעמודים. התחיל יושב ומתמיה, אמר: עכשיו ישראל מוצאין ידיהם לאמור: משה נטלן! מה עשה? האיר הקב"ה עיניו וראה אותם עשויים ווים לעמודים.⁸ אותה שעה נתפייסו כל ישראל על מלאכת המשכן. מי גרם לו? ע"י שישב ופייסן. הוי: "אלה פקודי המשכן".

חזק חזק ונתחזק

מחלקי המים

4. דווקא בשל המשנה בשקלים הנ"ל בה פתח המדרש, הקושיה שהוא מעלה "והרי אתה מוצא שהיה משה גזבר לעצמו!" לא כל כך מובנת שהרי המשנה אומרת בפירוש שיש אנשים נאמנים מיוחדים (הערה 2 לעיל). אבל מסקנת המדרש ברורה. משה יכול היה לנהל את הקופה בעצמו. משה איננו פחות מדורו של יואש או מבן אחיה שעל חולי מעיים ואלעזר שעל הפי רכות. ואע"פ כן הוא קורא לאחרים (לאיתמר) ומחשב יחד איתם. משה נהג כאן לפניו משורת הדין וללמד ש"לא כל הרוצה ליטול את השם יטול".

5. הכוונה למשנה בשקלים פרק ג משנה ב. הנוסח שלפנינו קצת שונה: "אין התורם נכנס לא בפרגוד חפות ולא במנעל ולא בסנדל ולא בתפילין ולא בקמיע, שמא יעני ויאמרו מעון הלשכה העני, או שמא יעשיר ויאמרו מתרומת הלשכה העשיר. לפי שאדם צריך לצאת ידי הבריות כדרך שצריך לצאת ידי המקום שנאמר: והייתם נקיים מה' ומישראל, ואומר: ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם (משלי ג ד)". ראה דברינו והייתם נקיים מה' ומישראל בפרשת מטות.

6. חלק זה של המדרש (המתחיל ב"שנו רבותינו") מעדיף את המשנה בשקלים ג ב ומשווה את הגזברות של משה לתרומת הלשכה, אולי בגלל הבעיה של חלוקת הצדקה שצריכה להיות בשלושה. גם כאן הקושיה: ומשה היה גזבר לעצמו! לא כ"כ מובנת וגם לא ברורה התשובה. אלא אם נאמר, בדומה למסקנת החלק הראשון של המדרש, שבתנאים מתאימים, אכן היה אדם נכנס ללשכה ותורם יחידי (לא מצינו שצריכים לתרום בשניים). אבל, אומר המדרש, יש כאן בעיה אחרת מעניינת של "עודף בקופה". מה עושים במקרה של עודף כספי? (בעיה הלכתית מעניינת ואקטואלית בימינו). התשובה במקרה זה היא שבהוראת ה' בנו משכן נוסף: משכן העדות (ובילקוט שמעוני הוא נקרא "משכן לדברות"). שני משכנות היו: אחד לעבודת הקרבנות ואחד ללימוד תורה. יש כאן שימוש בכסף שהוא שונה מהיעוד המקורי ולכן צריך דין וחשבון מיוחד. ועל נושא שני המשכנות, אי"ה בפעם אחרת.

7. לא השתהה, לא התמהמה. עוד בטרם כילה לעשות (או לא עשה דבר אחר) מיד ערך חשבון.

8. ושמעתי שלכן מאריכים ומנגנים את הטעם אזלא שעל "ואת האלף" שזה מזכיר את המדרש הזה. ולא ראיתי מקור לזה. והמאיר עינינו יבורך.